

Az evolúciós pszichológia a rendészet tudományos megközelítésében

Evolutionary psychology in the scientific approach to law enforcement

Cieleszky Péter

főtanácsadó, doktorandusz, rendőr ezredes
Nemzeti Információs Központ
Nemzeti Közszerzési Egyetem,
Rendészettudományi Doktori Iskola
cieleszky.peter@uni-nke.hu

Absztrakt

Cél: A tanulmány célja, hogy a rendészeti infrastruktúra és működés hátterében meghúzódó rend prekonceptiók értékhozására irányítsa a figyelmet, különös tekintettel az együttműködés kultúrájának kialakítására, valamint az emberi méltóság tiszteletének előtérbe helyezésére.

Módszertan: A kitűzött célok elérése érdekében a kiválasztott források kritikai értelmezésével, és egy előfeltétel mint viszonyítási pont megfogalmazásával igyekeztem megállapításaimat alátámasztani.

Megállapítások: A rendészettudomány megalapozásához és a rendészet tudományos megközelítéséhez az evolúciós pszichológia eredményeit fel kell használni. Ennek hiányában az intézményesült rendészet működésének sajátosságai csak részben válnak feltárhatóvá, ugyanakkor legitim működési környezetük biztosítása hosszabb távon ellehetetlenülhet. Ez abból adódik, hogy az egyének és emberi közösségek egyensúlyra, kiszámíthatóságra és biztonságra irányuló igénye nem vezethető le a rendészet intézményesült formáiból, hanem sokkal inkább fordítva. Ez az igény hozta létre a ma ismert együttműködési kultúra részeként a modern rendészetet, annak ismert intézményesült formáit.

Érték: A rendészettudomány a rendészet intézményesült formáiból mint adottságokból indulhat ki, amikor annak hatékonyabb, eredményesebb működési feltételeit kívánja megteremteni, ugyanakkor az evolúciós pszichológia nézőpontjából kell kezelnie a problémakört, amennyiben annak elfogadottságát igyekszik hosszabb távon megteremteni.

Kulcsszavak: rend, a rend eszméje, evolúciós pszichológia, az együttműködés kultúrája, emberi méltóság

Abstract

Aim: The aim of this study is to focus attention on the value of the preconceptions of order, underlying law enforcement infrastructure and operations, with particular regard to the development of a culture of cooperation and the promotion of respect for human dignity.

Methodology: In order to achieve my objectives, I tried to support my findings by critically interpreting the selected sources and formulating a precondition as a point of reference.

Findings: The findings of evolutionary psychology should be used for the foundation of law enforcement science and for a scientific approach to policing. In the absence of this, the peculiarities of the operation of institutionalized policing are only partially revealed, at the same time ensuring their legitimate operating environment may be impossible in the long term. It comes from the fact that the need for security, balance and predictability of individuals and human communities can not be derived from institutionalized forms of policing, but rather the other way around. This need created the modern policing we know today as a part of the culture of cooperation, its well-known institutionalized forms. It is this need that has given rise to modern policing, in its familiar institutionalised forms, as part of the cooperative culture we know today.

Value: Police science can start from the institutionalized forms of policing as givens, when creating more efficient operating conditions for it, at the same time, it must deal with the point of view of evolutionary psychology, if it tries to create its acceptance in the long term.

Keywords: order, the Idea of order, evolutionary psychology, the culture of cooperation, human dignity

Bevezető gondolatok

A rendészet rendjéről írt korábbi tanulmányomban (Cieleszky, 2023) úgy fogalmaztam, hogy a rendészet fogalmi meghatározásai és a rendészettudomány aktuális megközelítései háttérben a tudományterület művelőinek prekoncepcióként jelen levő rendképzetei állnak. Ezek a rend-előképek egyrészt az egyén szintjén kerülnek kontextusba, és a szerzők valóságérzékeléséhez kapcsolódnak. Arról árulkodnak, ahogy ők a rendről és annak természetéről gondolkodnak.

Másrésről természetesen az egyéni látásmódnak történelmi meghatározottsága is van. Végző soron tehát megannyi kutató egyéni valóságélményének történelmi tapasztalatokkal gazdagított esszenciája az, ami a mai rendészetfogalmunk rend-előképeiben összpontosul.

Emellett az is megfigyelhető, hogy az egyidejű elképzelések a valóság természetéről egy kultúrkörön belül és időtartamban lényegi struktúrájukat tekintve egyazon paradigmán belül adekvátan értelmezhetők (Kuhn, 1984). A valóság érzékelésének és megélésének tehát meghatározott, korra és helyre jellemző minősége van, amely úgy határolja el más koroktól, korszakoktól, hogy sajátos és adekvát értelmezési keretet teremt az adott paradigmán belüli világ megértéséhez. Az egyes paradigmaváltások közötti történelmi korszakokban a fogalmak, amelyeket a jelenségek leírására használunk, modellszerű kontextusban értelmeződnek, és e kreációk célja a történelmi változékonyságában megélt világ mind teljesebb reprezentálása és működés módjának megértése az akkor és ott keretei között. A forrás pedig, amelyből mindez táplálkozik, a valóság megélésének és értelmezésének éppen aktuális élménye, amelynek kutatása minden értelmezés alap- és előfeltétele. Némi egyszerűsítéssel mondhatjuk úgy is, hogy ez az a korszakjellemként is hivatkozott esszencia, amelyben a valóság érzékelésének és megélésének meghatározott, korra és helyre jellemző minősége sűrűsödik. Tanulmányomban ezt a szemléleti pozíciót mint koordinátarendszert használom fel a jelenségek mélyebb megértéséhez.

A rend fogalmától a rend eszméjéig

A fiatal rendészet tudomány – de például a biztonsági tanulmányok is – ezeket a fentebb hivatkozott képzeteket sokszor reflektálatlanul használják fel, tehát e prekoncepciók a rend természetéről a tudományterületi megközelítések diverzitása mögé rejtőznek. Megfigyelhető, hogy miközben a rendészet vagy a biztonság fogalmának definiálására vállalkozunk, nem tulajdonítunk különösebb jelentőséget e kontextualizált rend-előkép meghatározó jellegének. Mi sem bizonyítja ezt jobban, mint a rendészet tudományt érintő fogalmi meghatározások száma és hangsúlyai, és ezekben a rend fogalmát érintő próbálkozások mélysége, amelyek leggyakrabban vagy általánosságban, vagy valamilyen történelmi kontextusban bomlanak ki (Boda, 2019). Meggyőződésem tehát, hogy a rendészet fogalmának definiálásához, de tágabb értelemben a rendészet tudomány megalapozásához e prekoncepciók forrásait azért (is) célszerű feltárni és alaposabb vizsgálat alá vonni, mert segítségükkel az önálló tudományterületi megközelítés adekvát volta magasabb színvonalon biztosítható.

Ebből következik az is, hogy a rend természetéről alkotott korabeli előfeltevéseket vizsgálva, eredetük után kutatva talán az intézményesített rendészet működési környezete és működésmódja is jobban megérthető, amelyet a különböző korok összetett társadalmi viszonyrendszereiben természetesen sokszor nem intézményesített, nem a mai értelemben intézményesített, vagy nem a mai értelemben rendészetként nevesített formában ismerhetünk fel (Sallai, 2015; Finszter, 2014). Miután felmértem egy ilyen rendképzetekre fókuszált megalapozás gyakorlati megvalósíthatóságának lehetőségeit és hasznát, úgy döntöttem, hogy mankóként egy történelmi korokon átívelő hipotézist használok viszonyítási pontként. Remélve, hogy ezzel összefűzhetem a történelmi gondolkodás paradigmaváltásokat és fogalmi, valamint tartalmi sokszínűséget mutató korszakait.

A megközelítemhez használt újabb előfeltevés szerint a rendszerű gondolkodás meghatározottsága mögött egy történelmi korokon átívelő a priori szükségesség által inspirált igény húzódik, amelyet a rend eszméjének neveztem el. Ennek egyre összetettebb társadalmi viszonyokon keresztül megnyilvánuló kifejeződései jelennek meg történelmi láncolatba fonódva. Először azt gondoltam, hogy ez a feltevés komoly segítséget nyújthat az intézményesített rendészet fenntartható és legitim működésének megértésében, társadalmi szerepvállalásának elhelyezésében. Ám arra kellett következtetsek, hogy mégsem elegendő, legalábbis ebben a formájában. Azonban nem a módszer okán, hanem azért, mert az előfeltevés – mint viszonyítási pont – egy nagyon fontos fogalmi elemet nem tartalmazott az a priori jelleg megjelölése mellett/helyett, amelyre tisztelt kritikussom, Tamási Erzsébet kriminológus hívta fel először a figyelmem.

Ebben a tanulmányban kísérletet teszek arra, hogy bemutassam e kiegészítés szükségességét, egyúttal rávilágítsak egy mélyebb és egyúttal tágabb összefüggésre, amelynek felhasználására a fiatal rendészettudománynak a jövőben szüksége lehet. Ez pedig az evolúciós pszichológia megközelítésének hasznosíthatósága a rendészet tudományos megközelítésében, amennyiben azt az emberi viselkedés magyarázatát érintően – Bereczkei Tamás és szerzőtársai útmutatásának megfelelően – egyfajta keretrendszerként, „metaelméletként” fogjuk fel (Meskó et al., 2022). Így válik egy történelmi korokon átívelő a priori szükségesség által inspirált igény evolúciós meghatározottságúvá (is).

A pszichológia „szkepszise”

Ennek igazolására induljunk el a modern pszichológia meghatározó alakjától, Sigmund Freudtól. Egyik értekezésében az emberi kultúra és civilizáció kétarcúságáról beszél (Freud, 1991). Egyrészt tudást és képességet ért alatta,

másrészről pedig a magyar fordításban berendezésként (Freud, 1991) azonosított – intézményesített és egyéb társadalmi – szabályozók összességét, amelyekkel az emberek egymáshoz való viszonyukat rendezik, és javaik elosztásáról gondoskodnak. Freud meggyőződése az, hogy mindazon erők, amelyek egy kultúrán belül ébrednek (összetartók és szétfeszítők), nem vezethetők le az egyes történelmileg kialakult kultúrformák tökéletlenségéből. Más oldalról megközelítve: még a legtokéletesebb szabályozás mellett sem lehetne garantálni a szétfeszítő erők megszüntetését – az ember alapvető lelki alkata miatt. Elképzelése szerint az ember – ti. az átlagember – alapvetően kultúraellenes, mivel egy kultúra szükségszerű kényszereken és önkorlátozáson alapul. Egyrészről intézményesíti az egyéni ösztönáldozatot (lemondás az ösztönök szabad kielégítéséről), amelyet persze sokféle módon igyekszik számára pótolni, helyettesíteni. Másrészről pedig gátat szab spontán életének azzal, hogy meghatározott célokra irányított tevékenység – a munka – végrehajtására kényszeríti (Freud, 1991), amely az ember ellenére van.

Freud megkockáztatja azt a kijelentést is, hogy talán a legtöbb, ami e körben elérhető, ha a társadalomban a „*kultúraellenes többséget kisebbséggé csökkentjük*” (Freud, 1991). Az egyik kérdés tehát az, mindez hogyan vihető végbe. Freud arra a szkeptikus megállapításra jut – vagy épphogy ebből indul ki, ezt döntse el maga az olvasó –, hogy „*míg az emberiség a természet leigázásában jelentős haladást ért el és még jelentősebbeket fog elérni, addig az emberi kapcsolatok szabályozásában hasonló haladás nem mutatható ki teljes bizonyossággal...*” (Freud, 1991). Úgy tűnhet tehát, hogy elgondolásának háttérében – legalábbis első feltételezésre – az emberi minőség változatlanlansága és változtathatatlanlansága, de legalábbis valamiféle merevsége áll.

Hasonló szkepszis más szerzőknél is tetten érhető. Popper Péter egyik előadásában utal arra, hogy az idősámításunk előtti 7. századi bölcselek kérdései – amelyek az élet bizonytalanságaival, a túlvilági lét kérdéseivel voltak összefüggésben – ma is velünk élnek, és érvényesek. Popper szerint ez azt a meggyőződést erősíti, miszerint „*2600 éve az emberiség szellemileg, erkölcsileg, érzelmileg egy lépést sem tett előre*”(URL1).

Csányi Vilmos más oldalról megközelítve úgy gondolja, hogy a kultúra egy vékony máz, amely „*ha nem ápoljuk [...] válsághelyzetben pillanatok alatt leolvad rólunk, s archaikus társadalombéli vadállatokká változunk*”(URL2). Tehát a kultúrára úgy tekinthetünk, mint a freudi társadalmi berendezések összességére, amellyel az „*emberben evolúciósan meglévő agresszió [...] ideig-óráig elnyomható...*” (URL2).

Az agressziókutatás hazai szakértője, Haller József professzor a közvetlen és közvetett agresszió formáival kapcsolatos vizsgálódása során – gondolatainak

margójára – azt jegyzi fel, hogy „*némi malíciával a parlamenti demokráciát is a közvetett agresszió egyik formájának lehet tekinteni*” (Haller, 2005). Hadd jegyezzem meg én is némi malíciával, hogy ezzel vissza is tértünk a freudi gondolati talapzatra, miszerint a kultúra – ennek részeként választott társadalmi berendezkedésünk – ebből a szempontból nem más, mint egy kisebbség uralma, amelyet kényszereszközök birtokában oktrojál egy alapvetően tiltakozó többségre. És ez akkor is így van, ha a demokrácia látszólag a jelenleg legoptimálisabbnak tartott módon legitimálja e kényszert a jog uralmával, szabad választásokkal és egyéb eszközeivel – egész pontosan a fejlettebb kultúra minden ismert és méltán elismert instrumentumával.

A szkepszisen túl – az együttműködés kultúrája

Ez a szkepszis az érem egyik oldala. A fenti példákban azért idéztem ilyen egyoldalúan e gondolkodók megközelítését, mert ez a nézőpont segít felismerni az emberi természet viszonylagos nehézkességével, merevségével és változásokkal szemben mutatott tehetetlenségével kapcsolatos jellegét. Most azonban – ennek tudatában – szeretném ugyanezen kutatók gondolataival árnyalni a megközelítést, visszaadva mondanivalójuk komplex jelentéskörnyezetét, valódi kontextusát.

Már Freud is felveti, hogy a tudomány és a technika fejlődése mellett azért mégsem állítható, hogy „*az emberi lélek ősidők óta nem fejlődött semmit*” (Freud, 1991), utalva arra, hogy az ösztönökről való lemondás tekintetében abban kétségtelenül megfigyelhető némi haladás, hogy a kényszer, amelyet éppen e kultúra oktrojál az egyénre – az a kultúra, amellyel szemben az egyén alapvetően lázad – fokozatosan belsővé válik, és a felettes én része lesz (Freud, 1991). A kultúra szerepe – álláspontja szerint – a résztvevők erkölcsi szintjének emelésében teljeseedik ki, eszköze pedig az ideálképzés és az illúziók ápolása.

Haller professzor – éppen az agresszió szerepének kutatása során – idézi, hogy egy közel fél évszázaddal ezelőtt megfogalmazott elmélet szerint az agresszió egy ősi biológiai okokra visszavezethető stratégia, amelyhez azok nyúlnak vissza, akik az együttműködés leckéjét nem vagy rosszul sajátították el. Megjegyzése szerint az elmélet amellett, hogy tetszetős, nem minden alapot nélkülöző (Haller, 2005).

Csányi Vilmos a társadalom szerveződésével összefüggésben taglalja, hogy a különálló közösségek összeérése nyomán – amikor életterük már kevésbé engedte a fizikai elkülönülést – megjelent az „*egyvezkedési viselkedés a maga sajátos kultúrájával*” (Tóth & Csányi, 2017), tekintve, hogy a kizárólag el-lenséges viszonyok fenntartása nem volt lehetséges hosszabb távon. Ez volt

a kiindulópontja annak a társadalmi struktúraváltozásnak, amelynek jelenlegi állomásán a magas komplexitású társadalmak állnak (Tóth & Csányi, 2017).

Az együttműködés kultúrája innen eredeztethető, előzményei ide vezetnek. A rendszet tudományos megközelítése számára is elgondolkodtató kezdet ez. Ambivalenciájára Finszter Géza is utal, amikor megjegyzi, hogy az „*emberi együttműködés nyomán létrejött produktók állandó fenyegetettségben vannak, és e bajok egyik forrása maga az emberi magatartás*” (Finszter, 2018). Okfejtésében hangsúlyos, hogy az emberi közösségek a veszélyek és az azok kordában tartásával elérhető biztonságot garantáló aktusok közötti „*kedvező arány*” keresik, amely máshol a szabadság–biztonság dichotómiájaként fogalmazódik meg. Számára emellett a kérdéskör történelmi tablóján az együttműködés kultúráját a civilizációk fennmaradásáért folytatott élet-halál harca előzte meg, amelyet a modernitás terelt kiszámíthatóbb keretek közé a kooperációk mind átfogóbb megjelenésével, és – lényegében – a jog uralmának általánossá válásával (Finszter, 2018). E belső erők eredőjeként jelenik tehát meg a modern társadalmak együttműködési kultúrája, amelyet fentebb Csányi Vilmos magas komplexitású társadalmakként jelöl.

Az idők „rendje”

Nem szükséges itt folytatnom a sort ahhoz, hogy rámutathassak: a hivatkozott szerzők maguk is sokszor hivatkoznak az ember természetében felfedezhető – nevezzük most így – viszonylag rugalmas alkalmazkodóképességre. Rugalmas, amennyiben a fenti szerzők együttműködésre, egyezkedési viselkedésre és a kultúra belsővé válására vonatkozó megállapításait vesszük alapul. Ne feledjük azonban, hogy emberi történelmünk magasabb civilizációs szintjéről pár évezred távlatából gondolkodunk, tehát e jelenségek legadekvátabb vizsgálati környezete nem feltétlenül reprezentatív környezet – ti. az itt megfigyelt jelenségek nem feltétlenül e környezeti adaptáció eredményeképpen jöttek létre. Az elmúlt évezredekben tapasztalható formaváltozatosság a kultúrák egyedisége tekintetében persze szemet gyönyörködtető, és források birtokában jobban is vizsgálható, de az időérzékünket alaposan megtévesztheti, következtetéseink értelmezési tartományát pedig indokolatlanul kitágíthatja. Azt a látszatot keltheti ugyanis, hogy emberi működésünk, természetünk (csak vagy döntően) e civilizációs környezeti hatások ismeretében is megmagyarázható. A tudomány eredményeivel szemben kritikus hangok és elégedetlenség kapcsán jegyzi meg Freud, hogy „*vajon nem követjük el valamennyien azt a hibát, hogy ítéleteink alapjául túl rövid időszakot veszünk tekintetbe?*” (Freud, 1991), utalva itt arra, hogy az emberi értelem fejlődése és

a tudományos gondolkodás múltja elenyészően rövid. Problémánk hasonló, csak tárgya az emberi viselkedés megértése a modern civilizációs környezetben. Íme egy szemléletes példa az arányok oly könnyű eltévesztésére.

Az emberi viselkedést és alkalmazkodóképességet leíró, fentebb jelzett rugalmasság tehát viszonylagos, amennyiben mindezt darwini evolúciós nézőpontból szemlélem, a törzsfajlás – és fajunk történetének – évmilliók történelmi távlatában. Itt ugyanis – az előző, vásári forgatagra emlékeztető világhoz képest – mintha megállna az idő. Az antropológiai adaptáció metronómja nagyságrendekkel lassabb ütemet diktál. Bereczkei Tamás az ember kognitív folyamatai és mentális képességei kialakulásával összefüggésben utal arra, hogy ezek háttérben egy olyan evolúciós történelem áll, amelynek 99%-át az ember vadászó-gyűjtögető életmód keretei között töltötte, és amelyben pszichológiai algoritmusainak többsége interperszonális viszonyokra vonatkozik (Bereczkei, 2002). Ennek ténye meghatározóan befolyásolhatja azokat a kutatásokat, amelyek az emberi adaptációs képesség megnyilvánulásaiával foglalkoznak. Leegyszerűsítve úgy is mondhatjuk, hogy történelmi léptékkal mérve nagyon kevés idő telt el azóta, hogy egyáltalán modern értelemben vett emberről beszéljünk, és még kevesebb – mondhatni az összeshez képest elhanyagolhatóan kevés – ahhoz, amennyi ideje fajunk magasabb szintű civilizációs környezetben él. Az anatómiai értelemben modern ember pár százezer évvel ezelőtt jelent meg, egyeduralgó alfaja a *Homo sapiens sapiens* közelítőleg hatvanezer évvel ezelőtt telepedett meg Európában, miközben utolsó „rivális alfaja”, a *Homo sapiens neanderthaliensis* nagyjából harmincezer évvel ezelőtt halt ki. Az első településekről – amelyekből később civilizációk nőttek ki – bő tízezer évvel ezelőtti időszakból vannak információink. Mindezt egy emberré válási folyamat öleli körbe, amelynek főbb állomásai évmilliókkal korábbra datálhatók. Bereczkei Tamás és szerzőtársai a nagyon szemléletes futballpálya metaforával igazolják azt, hogy mennyire nehéz az evolúciós időszámítás időléptékét mindennapjaink időérzékelésével megérteni: „*Ha az élet először a futballpálya egyik végén alakult ki, és a jelen pillanat a másik végén van, akkor teljes 99 métert kell utazni a pályán, mielőtt a majmok kifejlődtek. A Homo nemzetség csak a pálya utolsó méterénél jelent meg. A modern ember, a Homo sapiens sapiens csak az utolsó tizedméteren telepedett meg Európában!*” (Meskó et al., 2022).

Látszólag tehát az emberi viselkedés változatlanságának eshetősége és képe rajzolódik ki, miközben valószínűbb a változásra való hajlam és készség, amely időben ugyan igen lassú ritmusú és tempójú, jelei, következményei mégis felfedezhetők. Tehát nem könnyíti meg a helyzetünket a fentebb jelzett körülmény, hogy bár közvetlen tapasztalaton és megfigyelésen alapuló vizsgálattal az emberi viselkedés napjainkban jól kutatható, azonban az a civilizációs háttér,

amely ennek keretében szolgál, a legkevésbé sem tekinthető e viselkedés adekvát és megszokott környezetének – már amennyiben átgondoljuk a Bereczkei-féle megállapítás következményeit.

Feltételezem, hogy a tanulmányomban citált freudi felvetésben az emberi természet minőségével összefüggésben bemutatott kettősség háttérében részben éppen ezen megfigyelésekből levonható megállapítások következményei állnak. Ez a két nézőpont mindemellett – amely a fiziológiai/anatómiai, másrészről pedig pszichológiai adaptáció elhatárolásából adódik – egy pár évtizede utat törő tudományos elméletben összefonódik, és segíti az ember mentális működésének leírását, viselkedési folyamatai mélystruktúráinak feltárását (Meskó et al., 2022).

Az evolúciós pszichológia megközelítése úgy segíti az emberi természet mélyebb megértését, hogy az adaptív evolúciós erőket komplexen vizsgálja. Abból indul ki, hogy „*viselkedésünk egyfajta interakció a pszichológiai adaptációk (a bennünk lévő vágyak, érzések és preferenciák) és az aktuális környezet között (amelyben a viselkedés kifejezésre jut). Kiemelten fontos tehát, hogy vegyük figyelembe a biológiai beágyazottságot és a környezeti hatásokat is, amikor szeretnénk magyarázatot találni az emberi viselkedésre. Az evolúciós pszichológia bizonyos szempontból az evolúciós biológiai törvényszerűségek alkalmazása az emberi viselkedés magyarázatára és megértésére.*” (Meskó et al., 2022).

Az evolúciós pszichológia hatása a rendészet tudományos megközelítésére

Összegezve a fent írt gondolatokat, ez a következőket jelenti. Az emberi természet pszichológiai és evolúciós változásának ritmusát és aktuális állapotát figyelve feltételezhetjük, hogy az ember által teremtett világ felépítménye – ideértve annak minden freudi értelmű berendezését (és összességében a kultúrát a maga ideálképzésével), amely úgy tűnik, hogy az egyensúly fenntartását igyekszik szolgálni – nem szükségszerűen tekinthető úgy, mint egymással időbeli szinkronitásban levő elemek rendszerré forrott összessége. Modelllezhető így, és számos esetben a modell működőképesen ad magyarázatot egyes jelenségeire, de a valóság nem azonos a modellel. Ezt a kuhni értelemben vett paradigmaváltások megfelelő módon igazolják. A modell jó magyarázó értékű strukturált minta a gondolkodáshoz és megértéshez, de nem a valóság maga.

Ez az aszinkron jelleg pedig az időben eltérő időtartamú és ritmusú változások következménye, amely egy folyamatosan formálódó jelenben manifesztálódik. Ami például az emberi viselkedést érinti, annak mai civilizációs környezetben

mutatott jelenségei magyarázatához nélkülözhetetlen segítséget nyújthat az evolúciós pszichológia megközelítése, nézőpontja. Elsősorban azért, mert számára a múlt nem történelmi korszakokban él, legalábbis nem kötődik az evolúciós szempontból közelmúlt kétségkívül látványosabb és több, jól elkülöníthető részletgazdag epizódjaihoz, és nem is gondol ezekre úgy, mint teljes magyarázó értékű értelmezési környezetre. De nem is arról van szó, hogy az emberré válás szűkebb értelemben értett biológiai evolúciós magyarázatává egyszerűsödik a megközelítés, mert ebből a szempontból az csak a fókuszált pszichológiai aspektus beágyazottságát teremti meg a külső környezeti hatásokkal együttesen.

A tanulmány elején megfogalmazott megközelítemhez használt újabb előfeltevést tehát, amely hiányossága okán kritika tárgyát képezte, az evolúciós pszichológia nézőpontjának ismeretében ki kellett egészítenem. E szerint a rendszerű gondolkodás meghatározottsága mögött egy történelmi korokon átívelő a priori szükségszerűség által inspirált evolúciós igény húzódik. Immár tehát ezt tekintem a rend eszméjének.

Lezáró gondolatok

Másképp megközelítve, de továbbra is Freud gondolataihoz kapcsolódva úgy tűnik számomra, hogy csak a modellalkotás zárt rendszereket preferáló jellege okán szemlélhetjük világunkat önmagában mindig egyensúlyban levő rendszerként működő entitásként. Pontosabban szemlélhetjük így is, de alighanem a valóságot ekképpen értelmező modellek sokkal inkább tetszetősek, semmint igazak. És még ha magyarázó értékük magas is, sok részlet, amely éppen világunk nem zárt rendszerként való működéséből ered, elveszik az értelmezés számára, amellyel valóságunk egy-egy darabja is feledésbe merül. Mindaddig, amíg egy újabb értelmezési környezet egy új paradigmán belül azt fel nem fedezi. Valószínűnek tartom, hogy az igény, amely ilyen egyensúlyi irányba mutató változásokra készíti az egyéneket és közösségeiket, folyamatosan tetten érhető, és ez jelenti az állandóságot a külvilág időben változó és kihívásokkal terhelt környezetéhez képest. Talán éppen ennek forrása a rend eszméjeként hivatkozott evolúciós igény is, amelyről e tanulmány szól. Tehát a modelleken belüli állandóság – amelyet az értékadás minősége és mélysége tart fenn pillanatnyi illúzióként – nem a világot és valóságunkat jellemzi, hanem egy vágyfantáziaként vagy hiedelmek formájában megjelenő szükségünket, amellyel a valóságot éppen ilyennek szeretnénk látni. Egyensúlyban levőnek és kiszámíthatónak. Tehát olyanak, amilyen összességében – legalábbis a szó egyszerűbb értelmezésében – sohasem volt, de amilyennek mindig is vágytuk, hogy legyen.

És végül is a rendészettudomány megközelítése sincs ettől a megfigyeléstől túl messze, amikor a rendészet főbb feladataként a közrend megzavarásának megelőzését, az ilyen magatartások megakadályozását, és a megzavart közrend helyreállítását fogalmazza meg. Tehát egy egyensúlyi állapotot, amelyet értéknek tekint, és amelyet a közrend biztonságos és kiszámíthatóságot sugalló fogalmába zár.

Végezetül hadd idézzem Popper Péter egyik előadását, amelyben az egyén szempontjából közelíti meg ezt, és amely kapcsolódik Freud idézett tanulmányához.

„Az ember ugyanis hajszol bizonyos állapotokat, abban a hamis tudatban, hogy azok elérhetőek. Hogy egy percre elszakadjak a boldogságtól, például ilyen hajszolását látom a megvilágosodásnak. A bizonyosság elérésének hitben, a világhoz, önmagához való viszonyában az embernek. Azt gondolom ugyanis, hogy ami a legnagyobb teher az életben, az a bizonytalanság. Az élet ugyanis lényegét tekintve bizonytalan, kiszámíthatatlan. És ezt túri az ember, ezt a bizonytalanságot a legrosszabbul.” (URL1).

E gondolatok lezárásaként pedig vannak válaszok arra kérdésre, hogy milyen tapasztalatokra jutott a civilizált emberi közösség napjainkra, és ha ez a gazdaság nevezhető fejlődésnek, akkor kétségkívül van ilyen előrelépés. Ez pedig összegezve a hit a közösségek összetartó erejében, és az együttműködés elsődlegességének sokszor elfelejtett kultúrájában, amelyhez az út kizárólag az emberi méltóság tiszteletének – mint mindenképp felett álló érték – elfogadásán keresztül vezet.

Felhasznált irodalom

- Bereczkei T. (2002). Evolúciós pszichológia: új szemlélet a viselkedéstudományokban. *Magyar Tudomány*, 47(1), 8–20.
- Boda J. (2019). *Rendészettudományi Szaklexikon*. Dialóg Campus.
- Cieleszky P. (2023). A rendészet rendje. *Belügyi Szemle*, 71(3), 359–373. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.3.1>
- Finszter G. (2014). *Rendészetelmélet*. Nemzeti Közszerzői Egyetem. <https://tudasportal.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/20.500.12944/8597/Teljes%20sz%C3%B6veg%21?sequence=2&isAllowed=y>.
- Finszter G. (2018). *Rendészettan*. Dialóg Campus Kiadó. https://nkerepo.uni-nke.hu/xmlui/bitstream/handle/123456789/12460/web_PDF_EKM_Rendesztan.pdf?sequence=1.
- Freud S. (1991). *Egy illúzió jövője*. Párbeszéd.
- Haller J. (2005). *Miért agresszív az ember?* Osiris.

- Kuhn T. (1984). *A tudományos forradalmak szerkezete*. Gondolat.
- Meskó N., Gyuris P., Putz Á., Kocsor F. & Bereczkei T. (2022). Evolúciós pszichológia: Miért és hogyan tanítjuk? *Magyar Pszichológiai Szemle*, 77(3), 445–60. <https://doi.org/10.1556/0016.2022.00033>
- Sallai J. (2015). A magyar rendészettudomány etablációja. *Belügyi Szemle*, 63(6), 5–28. [https://doi.org/DOI: 10.38146/BSZ.2015.6.1](https://doi.org/DOI:10.38146/BSZ.2015.6.1).
- Tóth B. & Csányi V. (2017). *Hiedelmeink. Az emberi gondolatok építőkövei*. Libri.

A cikkben található online hivatkozások

- URL1: *A boldogság nyomában*. <https://csakamainap.club/index.php/popper-peter/videos/37-popper-peter-a-boldogsag-nyomaban-mesterkurzus?from=page>
- URL2: *Enni kell. Inni kell. Szeretkezni kell. Közösség kell*. <https://24.hu/kozelet/2022/11/01/csan-yi-vilmos-hiedelem-kozosseg-haboru-nagyinterju/>

A cikk APA szabály szerinti hivatkozása

- Cielezky P. (2023). Az evolúciós pszichológia a rendészet tudományos megközelítésében. *Belügyi Szemle*, 71(9), 1635–1646. <https://doi.org/10.38146/BSZ.2023.9.7>